

A SZOCIALIZMUS A MAI VILÁGBAN

Az első — a fenti cím alatt megtartott — kerekasztal-értekezlettől el telt három év alatt sok minden történt, ami örvendezteti, illetve aggasztja, ami cselekvésre készíti és elgondolkoztatja azokat, akik gondolatlan és tettekkel harcolnak a társadalmi fejlődésért és a szocializmusért. Az új tapasztalatokkal együtt, új kérdések és nehézségek merültek fel. A kölcsönös megértés, tolerancia és a kapcsolatteremtés a szocializmuson mint világfolyamaton belül néhol kétségtelenül megnőtt, de továbbra is megmaradtak, sőt el is mélyültek az összeférhetlenség és az összetűzések okai.

Mindez alátámasztja A szocializmus a világban elnevezésű kerekasztal-értekezlet igazoltságát és hasznosságát, alapvető elgondolását és szerepét abban, hogy elméleti szinten kifejezésre juttassa a forradalmi változások, mozgalmak, áramlatok és törekvések gazdagságát, amelyek ma a szocializmust világtörténelmi folyamattá teszik. Ezen a találkozáson az eddiginél nagyobb számban vesznek részt a szocializmus haladó és a különböző eszmei és politikai beállítottságú harcosai és teoretikusai. Ez minden résztvevőtől megköveteli a kinyilvánított elhatározások, álláspontok és különbségek tiszteletben tartását, ugyanakkor a politikai kiközösítések és vádak mellőzését. A cél az volt, hogy demokratikus és baráti légkörben folyó elméleti vita, bíráló szembeállítás, alkotójellegű véleménycsere alakuljon ki, amely hozzájárul a mai világ feszabadító, átalakító folyamatainak mélyebb és teljesebb megértéséhez.

Kerekasztal megbeszélés már megerősítette az elméleti érvelések és a kifejtett álláspontokról és bírálatokról szóló tudományos értekezések értékeségét, valamint ezeknek fölényét a szavak élességével és a szocializmusról alkotott meglevő eszmei és politikai nézetek közötti versengéssel szemben. A szocializmus számára immanens az ember és a népek szabadsága. Ez azt jelenti, hogy csak az emberi és a nemzeti szabadság erősödésével fejlődhetnek a szocializmus termelői, társadalmi-gazdasági és politikai viszonyai. Ebből kiindulva kívánatos lenne, ha ez a nemzetközi tribün felölelné a társadalmi fejlődésért és a szocializmusért, a nemzetközi politikai és gazdasági viszonyok demokratizálásáért a jobb nemzet-

közi egyetértésért, valamint az összes szocialista és más haladó és demokratikus erő együttműködéséért folytatott harc összes lényeges kérdését. Engels még a múlt század nyolcvanas éveiben figyelmeztetett arra, hogy a „proletariátus uralma” nem létezhet „a népek harmonikus nemzetközi együttműködése nélkül”. Továbbá: „A nemzetközi béke biztosításához legelőször is meg kell szüntetni mindazokat a nemzeti súrlódásokat, amelyek elkerülhetők, minden nép független és a saját gazdája kell, hogy legyen”.

A szocializmus további elméleti és gyakorlati előrehaladásához feltétlenül szükséges a szocializmus fejlődését illető valamennyi kérdés elvi megvitatása. Tribününk szeretne hozzájárulni a kölcsönös nyitottsághoz, a demokratizmus, a haladás és a szocializmus valamennyi hordozó erejének a közvetlen megismerkedéséhez, valamint szeretné alkotói párbeszédre ösztönözni őket. Célja az elméleti kapcsolatteremtés és az egymáshoz való közeledés erősítése nem pedig az eltávolodás és konfliktusok kiváltása. A szocializmus és a fejlődő országok kérdéseivel kapcsolatos kerekasztal-értekezlet összehívása azzal a meggyőződéssel történt, hogy a fejlődő országok, azaz az emberiség óriási többségének a saját és az általános fejlődés meggyorsításáért vívott harca, az igazságosabb és emberibb viszonyokért a világban, mindinkább meghatározza a mai világ további szocialista átalakulását.

I.

Amikor A szocializmus és a fejlődő országok című téma mellett döntünk, az említett téma két alapvető kérdéskörét tartottuk szem előtt.

Az első kérdéskör a fejlődő országokkal kapcsolatos feltevésekre és erőkre, valamint a náluk kialakult szocializmus formáira és útjaira vonatkozik. A második kérdéskör a fejlődő országokban végbemenő társadalmi átalakulások problematikáját öleli fel, a szocializmus mint világfolyamat keretében, még tágabb értelemben pedig a mai világ egész fejlődésének feltételei mellett. Azokról a nemzetközi körülményekről, erőkről, kapcsolatokról van szó, amelyek könnyítik vagy nehezítik, lehetővé teszik, vagy meggátolják ezt a történelmi folyamatot. Szó van továbbá egyrészt a fejlődő országokban végbemenő társadalmi átalakulások egymás közötti viszonyáról és hatásáról, másrészt pedig a többi szocialista folyamat és erő hatásáról.

Itt rá kell mutatni az elméleti és egyben a politikai problémakör egy részére, amelyet szem előtt kellett tartani a vitatéma megfogalmazásakor. Maga a cím magába foglalja a kérdést: vajon — globálisan szemlélve — a fejlődő országok történelmi és irányzati szempontból alkotórészét képezik-e a szocializmusnak mint világfolyamatnak; mindenképpen igenlő választ kell adni e kérdésre. Egyébként a mai világ ilyen vagy olyan formában egy nagy átmeneti időszakba jutott, attól függetlenül, hogy a társadalom elemei néhol többé, máshol kevésbé vannak jelen, és hogy

a szocialista, valamint az összes társadalmi átalakulások néhol átlépték a Rubicont, máshol pedig nem. A szocializmus nem területi vagy földrajzi fogalom — nem lehet leegyszerűsíteni és korlátozni a meglevő szocialista országokra, hanem ez olyan történelmi folyamat, amely — igaz, nagyon ellentmondásosan és összetett módon, nagy kínok árán tör előre, leépítve és lebontva a régi társadalmi viszonyokat és szerkezeteket. Úgynevezett „tisztá”, „konfliktusmentes” társadalmak nincsenek, tehát a szocialista rendszer sem született automatikusan, egyszerre a szocialista forradalom vagy más átalakulás után, ennél fogva nem mentes minden ellentmondástól és azoknak a régi társadalmi viszonyoknak és felfogásoknak a maradványaitól, amelyből keletkezett. A kapitalizmus gyomrából kilábalva, a megalakuló szocialista rendszer — ahogyan azt Marx is kiemelte A gothai program kritikájában — még sokáig magán fogja viselni a régi társadalom anyajegyét. Edvard Kardelj Az el nem kötelezettség történelmi gyökere című tanulmányában megállapítja, hogy „több tényező folytán nemcsak a szocialista országokban uralkodó belső viszonyokat, hanem az egymás közötti és a más országokkal való viszonyukat is olyan meghatározott jellegzetességek és törekvések terhelik, amelyek azokra a rendszerekre jellemzőek, és amelyek ellen a szocializmus ideológiája harcol”.

Úgyszintén ma „tisztá” kapitalista társadalom sem létezik, mert a mai kapitalizmus gyomrában — egészében szemlélve, és mindenekelőtt az új jelenségek keletkezése, a régi ellentmondások kiéleződése és újak megjelenése szempontjából — a még uralkodó kapitalista viszonyok mellett — érlelődik egy új társadalom létrejöttének számos anyagi és más előfeltétele, hogy a szubjektív és a többi haladó demokratikus erő óriási fejlődéséről ne is beszéljünk, amelyek a szociális fordulatért harcolnak, ez pedig elsősorban az erős munkásmozgalom.

A változásoknak és társadalmi átalakulásoknak ez a világtörténelmi folyamata, amely a szocializmus felé vezet függetlenül annak különbözőségétől és intenzitásától átterjedt a fejlődő országokra is, amelyek e folyamat elválaszthatatlan alkotó részeivé váltak. Ezt többek között az alábbiakra alapozható:

1. Csaknem valamennyi fejlődő ország a népek nagy antiimperialista forradalmának szubjektuma volt. Ennek a forradalomnak két fő történelmi eredménye van: az egyik, hogy nem egész harminc év alatt, összeomlott a többszáz évig épített hatalmas gyarmatrendszer; a másik pedig, a népek erőteljes önállósodása, illetve az, hogy sok nép elnyerte szabadságát és függetlenségét. Megjelenésük a nemzetközi színen egyben a korábbi uralkodási formáknak és a hegemonia minden megnyilvánulásának az elvetését jelentette. Mindezt együttvéve, végső soron, erőteljesen megváltoztatta a társadalmi erők viszonyát nemzetközi szinten. Annál is inkább, mivel egyes országokban, mint például Kínában, Jugoszláviában, Vietnamban, Kubában, Algériában, Kambodzsában és másutt, a népfel-szabadító háborúk, a népi és a szocialista forradalom megnyilvánulási formái voltak, amelyek jelentősen csökkentették az imperialista erők ha-

rasterületét. Az említett és az ezekhez hasonló forradalmak eredetiségükkel és fejlődésük sajátosságaival számos új és létfontosságú kérdést tártak a mai világszocializmus elé, kezdve azoktól, amelyek a szocializmus demokratikus, humánus tartalmára vonatkoznak, azokig amelyek a szocializmus útját járó országok, illetve a független szocialista országok népeinek egymás közötti viszonyaira vonatkoznak.

A népek nagy imperialistaellenes forradalma, azzal, hogy napirendre tűzte az uralkodó nemzetközi politikai és gazdasági viszonyok rendszerének kérdését — és ennek keretében a fejlett és fejletlen országok közötti szakadék kérdését — mint a világ nagy ellentmondásainak egyikét gyakorlatilag világméretben bekapcsolta a politikai osztályharcba a fejlődő országokat, attól függetlenül, hogy közülük egyesek hogyan magyarázzák vagy hogyan határozzák meg a szocializmus ideológiáját.

2. A fejlődő országok óriási többsége az el nem kötelezettek mozgalomához tartozik, amely viszont éppen a népek világméretű imperialistaellenes forradalmának a kifejezője, illetve annak a következménye és a folytatása, Kardelj szavai szerint „nemcsak az el nem kötelezettek mozgalomának szilárd támasza, hanem annak alapvető társadalmi, történelmi tartalma is”. Az el nem kötelezettek mozgalma nem korlátozódik a tömbhöz csatlakozás elvetésére, sem pedig a világ tömbökre való felosztása elleni harcra, és egy újabb világháború elleni harcra, amelybe épp az ilyen felosztás sodorja ma is a világot. Mivel a mozgalom a hidegháború tartama alatt keletkezett, feltétlenül tömbellenes beállítottságúvá kellett válnia, de nem ragadtatja el magát azzal az illúzióval, hogy az emberiség egyszerű válaszut előtt áll: vagy a tömbpolitika, vagy az el nem kötelezettség mellett kell kiállnia. A tömbök a meglévő társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális ellentmondások és ellentétek következményeként jöttek létre, ezért a világot nem változtatná meg lényegesen a tömbök egyszerű felosztása. A hangsúly a mai világ azon ellentmondásainak a megszüntetésén van, amelyek tömbökre való felosztásának anyagi és társadalmi alapját képezik. Az el nem kötelezettek mozgalma pedig elsősorban a mai világ ilyen irányú változásáért harcol, vagyis egyenjogú, demokratikus és humánus, illetve a népek közötti gazdasági, politikai és kulturális viszonyok egységes rendszeréért, amelyek feleslegessé és abszurdá teszik a katonai és a politikai tömbök fennállását, és amely lehetetlenné teszi, hogy a népekre ráerőltessék a gazdasági és politikai függőség régi vagy új formáit. Az el nem kötelezettség mozgalma, tehát azoknak a népeknek a történelmi eszköze, amelyek az imperializmus és az uralkodás, kizsákmányolás, valamint a népek és az emberek feletti uralom megszüntetésére töreksenek.

3. Az el nem kötelezettek mozgalma a nemzeteknek a mai világban betöltött új helyzetét, szerepét, a törekvését fejezi ki. Innen ered az el nem kötelezettség és a nemzetiségi kérdés közötti közeli kapcsolat is manapság, és a nemzetiségi kérdés jelenségének nagy fontossága Afrika, Ázsia és Latin-Amerika nagy területein. Ennek több oka van. Itt elsősorban a nemzetek külső szerepének erősödését kell kiemelni. Sok nép

éppen az imperialistaellenes forradalom segítségével tudott érvényt szerezni saját nemzeti sajátosságainak, amikor a gyarmati birodalmak összeomlottak, és tudatukban elviselhetetlenné vált az uralom és a hatalmi fölény minden más formája is. Másrészt a népek ma lényegesen megnövekedett egymástól való függés, erősebb anyagi és kulturális kapcsolat, a műszaki-tudományos forradalom és az anyagi termelő erők nem sejtett fellendülése közepette élnek. Mindez pedig meggyorsítja a világ népei közös érdekeinek a megnövekedését, egymáshoz való közeledésre és mind közvetlenebb együttműködésre, sőt regionális egyesülésre készítetve őket, de új demokratikus, egyenjogú alapokon.

A nemzeteknek a mai körülmények között betöltött új szerepével kapcsolatban több kérdés merül fel, köztük ezek is:

a) Elsőként a nemzeti jogok és a szabad nemzeti fejlődés biztosítása és megvalósítása, saját nemzeti kincsükkel, természeti adottságaikkal és az általuk végzett munka összes eredményével való önálló rendelkezés biztosítása, mint gazdasági, szociális, politikai és kulturális önállósodásuk lényeges tényezői — a mai kor szükségszerű követelményeit képezik. Csak az a világ lehet a béke világa, amelyben biztosítva lesz minden nép függetlensége és külső benyomásoktól mentes biztonsága.

b) A népek közötti — társadalmi rendszerük különbözősége mellett — békeszerető és egyenjogú, demokratikus együttműködés nélkül nem valósulhat meg az ember és a népek boldogsága és szabadsága.

c) Elkerülhetetlen a meglévő nemzetközi gazdasági viszonyok alapos megváltoztatása is, amiről később lesz szó.

4. A fejlődő országok történelmi rendeltetésük folytán a szocializmusért folytatott harc világfolyamatának alkotórészei. Közülük néhányban a szocialista irányzatú átalakulások még kezdeti szakaszukban vannak, egyesekben már messze eltávolodtak ettől a kezdeti szakasztól, míg másokban már a szocialista forradalom is megtörtént. Jellemző az, hogy a fejlődő országokban az államnak kifejezetten erős szerepe van, azzal, hogy társadalmi természete lényegesen különbözik a fejlett országokétól. A legtöbb fejlődő országban az állam nemcsak történelmi eszközként szolgál a nemzeti szabadság és függetlenség megvédésében, hanem a gazdasági és a társadalmi élet fő hordozója is. Sok fejlődő országban az állam szervezi a gazdasági életet a saját állami tulajdonban levő termelőeszközei alapján. Egyesekben a participáció és öngazgatás folyamatai is megkezdődtek. Másokban pedig nagyon érezhető a magántulajdon jelenléte, de egészében véve rájuk sem mondhatjuk azt, hogy ezek a „perifériális kapitalizmus” országai, minthogy a fejlődő országokra sem mondhatjuk, fejletlen szociális-gazdasági felépítésük miatt, hogy a „szocializmus potenciális tartalékait” képezik.

II.

A nagy gyarmatosítás elleni forradalom széttepte a világimperializmus bilincseit, és a nemzetközi színre léptetett több szabad és független nemzeti és állami közösséget alkotó, egykor leigázott és elnyomott népet, és ezzel megkezdődött a társadalmi átalakulások széles körű folyamata, amely óriási méretei és irányzatai alapján kivételes jelenséget képez. Ezt a felszabadítási folyamatot, amely az emberiségnek több mint kétharmadát magával ragadta, általában politikai dekolonizációnak nevezik. A nemzetközi viszonyokban uralkodó ellentétek, amelyek annyira kiéleződtek, hogy a mai világban a konfliktusok legmélyebb forrását, végsősoron pedig az imperializmus, a neokolonializmus új formáinak, valamint az emberek és a népek kizsákmányolásának és az egyenlőtlenség más formáinak anyagi alapját képezik. Ez a téma áll az el nem kötelezett országok érdeklődésének középpontjában.

1. Az új nemzetközi gazdasági viszonyok felállítása összetett és hosszantartó folyamat, amely nagyon ki van szolgáltatva a meglévő nemzetközi politikai és gazdasági feltételek és viszonyok hatásának, beleértve a katonai, művelődési, történelmi, valamint az ideológiai és filozófiai nézeteket és az ezeknek megfelelő osztálytagozódását is. A nagyfokú egymásrataltság ellenére is, a világ gazdasága igen tarka, a gazdasági viszonyok ellentmondásos és heterogén szövevénye, amely részvevőinek gyakran nemcsak különböző, hanem összeegyeztethetetlen érdekei és pozíciói vannak. Ezt a tényt követi egy másik: a meglévő nemzetközi gazdasági viszonyokban még mindig a legfejlettebb országok belső szociális-gazdasági rendszerének logikája uralkodik, és ezen alapszik a világgazdaságban elfoglalt kiváltságos és döntő helyzetük is. Ennek ellenére, az új és igazságosabb nemzetközi gazdasági rendszer a világ objektív gazdasági törvényszerűsége, attól függetlenül, mennyi ideig tart ez a folyamat, milyen ellenállásba, ellenkezésbe és konfliktusba ütközik. Innen ered az új gazdasági rendszerért vívott harc osztályjellege is, mert a nemzetek és az egyének közötti kizsákmányolás megszüntetésére törekszik.

2. A kapitalista világrendszer, a maga klasszikus imperialista-gyarmatosító formájában végleg megszűnt, de továbbra is döntőek maradtak a kapitalista nemzetközi gazdasági viszonyok. Ezek a viszonyok — mint már korábban mondtuk —, a világgazdaság legfejlettebb és legbefolyásolhatóbb országai belső rendszerének erejére, logikájára és jellegére épülnek. Ez azonban semmiképpen sem jelenti azt, hogy nem lehetségesek a változások nemzetközi szinten. Korunkban azok igenis lehetségesek, még hozzá igen jelentős formában. Ezért az új nemzetközi gazdasági viszonyokért vívott harc, nemcsak az el nem kötelezettek mozgalmának és a fejlődő országok, hanem a világ valamennyi szocialista, haladó és demokratikus erőnlétének a harca. A legmesszebbmenő változásokat maguk a fejlődő országok, támadó jellegű és egybehangoltabb, ezzel egyben hatásosabb erőfeszítései feltételezik, mindenekelőtt az egymás közötti

gazdasági együttműködésük és belső szociális-gazdasági átalakulásuk terén.

3. A világgazdaság ma, globálisan szemlélve, piacgazdaságként működik, és belátható időn belül nem is fog változni, emiatt fognak továbbra is a fejletlen országok értékei a fejlettekbe átömleni extraprofit és más formában. Természetesen, ez már nem a liberális kapitalizmus piaca, hanem egy módosított és megváltoztatott piac, amely se nem egyedüli, se nem döntő irányítója a nemzetközi gazdasági viszonyoknak. Ezekre a viszonyokra (gyakran döntően!) hatnak a nem piaci tényezők (iparilag erős államok egyesülése, multinacionális korporáció, országközi meg egyezések, vám- és egyéb korlátok, regionális gazdasági-katonai csoportosulások stb.). Azonban nem az a probléma lényege, hogy piac vagy nem piac, hanem a történések megértése, mindenekelőtt a mai fejlett kapitalizmusban lezajló eseményeké, az, hogy milyen régi ellentmondások — és ami talán még fontosabb —, milyen új irányzatok és jelenségek jelentkeznek annak mélyében. Ez fontos előfeltétele az el nem kötelezettek és a fejlődő országok, az új nemzetközi gazdasági rendszerért, saját fejlődésük stratégiájának kiépítéséért, a kölcsönös gazdasági együttműködésének formáiért és általában a nemzetközi munkamegosztásba való eredményesebb bekapcsolódásukért folytatott sikeres harcának.

4. A fejlett és fejletlen országok közötti szakadék áthidalása ránk váró feladat. A világ gazdaságának új elosztása nem irányul a fejlett országok munkásosztálya és dolgozó rétegeinek megszerzett életszínvonala ellen, ahogyan azt egyes polgári közgazdászok állítják. Az ő életszínvonalukat mindenekelőtt a krízisek, de különösen a munkanélküliség növekedése és az ország gazdaságában jelentkező infláció veszélyezteti. A világ monetáris rendszerének széthullása, az infláció és a stagnálás jeleinek a legtöbb fejlett országban mélyebb és tartósabb jelentősége van, ezért a fejlett országok új alapot és teret kell, hogy találjanak ipari és általános fejlettségük és stabilitásuk kielégítő szintjének megőrzése érdekében. Ilyen orientálódással kedvező nemzetközi légkör alakulna ki az új gazdasági rendszer létrejöttéhez.

5. A mai világ kölcsönös függősége, főként a termelő erőké, fejlődésüknek ebben a fázisában, több oldalról bizonyítható, különösen az új nemzetközi gazdasági rendszer létrehozásának szükségszerűsége és objektivitása szempontjából. Mindenekelőtt a fejlett országoknak a fejletlenekekből származó, nyersanyagbevitteltől való függőségéről, amely a jövőben tovább fog növekedni; továbbá a fejlődő országok piaci potenciáljáról és a fejlettek „túltelítettségéről”, amely teret nyit az új nemzetközi munkamegosztásnak; és végül a fejlődő országok tartozásaiból és az ezek rendezése során adódó problémákról keletkezett furcsaságokról van szó. Ide tartozik mindenképpen az új műszaki eljárások ismeretének az át-vitele, aminek világtörténelmi jelentősége van, de ami egyúttal visszaható, és ellentmondásos folyamat.

6. A fejlődő országok gazdasági viszonyainak központi kérdését a saját erejükre való közös támaszkodás eszméje képezi, amely nem valami

bezárt, önellátó és elszigetelt, a meglévő nemzetközi gazdasági rendszerrel párhuzamosan fejlődő rendszert jelent. A mai világban szükségszerű a fejlődő országok demokratikus elven alapuló együttműködése, amely elveti a fejlődés neoklasszikus elméletének feltételeit, és ahol csak lehet alkalmazza a kölcsönös szolidaritás, gazdasági egyenjogúság és reciprocitás elvét. A megváltozott értékek ilyen skálájának, valamint a szociális fejlődés céljainak eléréséhez nélkülözhetetlenek a politikai és gazdasági függetlenség, a saját társadalmi és nemzeti fejlődésük jogainak megvédésére indított közös akciók, mindez pedig megköveteli a szorosabb gazdasági kapcsolat megteremtését, a közös beruházási és pénzügyi vállalkozásokat, az egymás közötti engedményeket, valamint a regionális és a szubregionális társulást a fejlődő országok között.

*

A fejlődő országoknak a szabadságért, a politikai és gazdasági egyenjogúságért, a társadalmi fejlődésért és a szocializmusért vívott harcát óriási jelentőségű az egész világ számára. Innen ered valamennyi demokratikus, haladó és szocialista tényezőnek az a kötelessége, hogy az emberiség többségének, sokoldalú önállósodásáért folytatott harcát teljes támogatásban részesítse.

A szocialista tényezőkre hárul a kolonializmus támaszpontjainak és a faji megkülönböztetésnek a felszámolásáért harcoló felszabadító mozgalmak erkölcsi és anyagi támogatása. Az ő kötelességük a fejlődő országok problémáinak jobb, kölcsönös megértéséhez való hozzájárulása is. A fejlődő országok együttműködésének és szolidaritásának nagy jelentősége van a munkásmozgalmak, valamint a többi haladó párt és mozgalom közötti demokratikus viszony megteremtésében, amely az egyenjogúság, az önállóság, a saját munkásosztály és nemzet előtti felelősség, a függetlenség és az egymás ügyeibe való be nem avatkozás elvének, továbbá az egymás közötti különbségeknek a következetes tiszteletben tartását foglalja magába. A fejlődő országok társadalmi fejlődése és szocializmusért folytatott harcát akkor lehet eredményes, ha tiszteletben tartják minden ország konkrét történelmi feltételeinek sajátosságait, és ennek megfelelően biztosítják szocialista fejlődésük nemzeti útjait.

Ahhoz, hogy biztosítva legyen az új nemzetközi viszonyok, nemzetek és országok fejlődésének az állandósága, szükségszerűen meg kell szüntetni az ellentmondásokat és az összetűzéseket kiváltó okokat és feltételeket, mindenekelőtt pedig a gazdasági ellentmondásokat és a fejlett és fejletlen országok közötti szakadékot. Az új gazdasági rendszerért vívott harcnak előfeltétele minden szocialista szubjektum teljes szolidaritása a fejlődő országokkal, valamint azoknak a konzervatív erőknek az elszigetelése és kiszorítása, amelyek a meglévő nem egyenjogú és kizsákmányoló viszonyok konzerválói. Ez a világ szocialista tényezői közötti megosztás és összetűzés megszüntetésének a feltétele. Továbbá ez a feltétele a demokrácia és a szocializmus győzelmének is a fejlett országok-

ban. A szocialista tényezők, de főként a fejlődő országok közötti őszinte szolidaritás ma csak szabadság és egyenjogúság, sokrétű kölcsönös támogatás és segítség alapján lehetséges, amely nem zárt eszmei, vallási, faji, regionális és tömbhöz való hovatartozáson alapszik.

Fordította *Szilágyi Valéria*